

## „The Sociological Quaterly”, vol. 24, nr. 1 și 2, 1983

Mai puțin cunoscută în țara noastră decât reviste ca „AJS” sau „American Sociological Review”, „The Sociological Quaterly” este editată de societatea de sociologie din Midwest (statele din centrul Statelor Unite) și are redacția la Carbondale, Illinois și reunește în paginile sale cercetători de pe tot cuprinsul Statelor Unite, în special cadre universitare din domeniul sociologiei.

Revista are profil de sociologie generală. Totuși, nu sînt abordate toate domeniile sociologiei ci de la un număr la altul se păstrează interesul pentru o tematică relativ constantă, din care nu lipsesc probleme ca: structura și mobilitate socială și ocupațională, fenomene sociale pe piața forței de muncă în economia monopolistă, relații economice și politice între diferite grupuri sociale, atît în Statele Unite cît și în alte țări. În plus, în fiecare din cele două numere și-au găsit loc teme legate de sociologia științei, sociologie juridică, dezvoltarea urbană și aspecte ecologice ale dezvoltării.

Revista este axată în general pe publicarea rezultatelor unor cercetări concrete, desfășurate într-o mare varietate de modalități și utilizînd cele mai diverse metode și tehnici, de la anchetă la observația directă și analiza de conținut. Numeroase materiale prezentate în paginile revistei sînt alcătuite ca analize secundare ale unor date culese în cadrul unor organisme de stat sau în rețeaua de investigație statistică a Statelor Unite.

Atît primul cît și al doilea număr din 1983 se deschid prin articole cu caracter de sinteză asupra domeniului structurii sociale și ocupaționale, aducînd informații interesante privind stadiul actual al cercetărilor sociologice americane în această arie de probleme.

Primul dintre ele, *Tendințe teoretice în sociologia ocupațiilor*, aparține profesorului Richard H. Hall de la Universitatea de stat din Albany, New York. Autorul pornește de la rezultatele unei analize de conținut asupra titlurilor articolelor din domeniul sociologiei ocupațiilor apărute în perioada 1976–1982 în patru mari reviste de sociologie și în două reviste specializate în acest domeniu (una americană și una franceză). Se constată creșterea numărului de articole care se ocupă cu probleme legate de mobilitatea ocupațională, realizarea statutului și venitului. În schimb, aproape au dispărut

în acești ani articolele privind natura profesiilor (o temă predilectă a funcționalismului). O altă linie importantă este creșterea preocupărilor pentru activitatea și ocupațiile femeilor și pentru rolurile sociale în raport cu sexul. S-a bucurat de asemenea de o atenție crescută cercetarea satisfacției și alienării în muncă și încercările de reproiectare a sarcinilor de muncă. Un aspect general ce rezultă din investigarea domeniului sociologiei ocupațiilor este reducerea influenței paradigmei funcționaliste conservatoare și înlocuirea sa printr-o perspectivă mai radicală. Această mișcare politică în interiorul sociologiei a contribuit la înmulțirea materialelor bazate pe analize ale inegalității, în special din perspectiva rasă, sex, clasă socială. După părerea autorului, acest proces este încă la început și trebuie să continue. El notează în finalul articolului că nu s-a dat suficientă atenție unor elemente importante pentru clasa muncitoare: șomaj, concediere, teama de șomaj și care se cer în viitor cuprinse în aria de preocupări a sociologiei ocupațiilor, fără însă a se neglija teme mai vechi cum ar fi cea referitoare la natura profesiilor sau raportul dintre ocupație și profesie.

Un articol cu o tematică mai pronunțat teoretică găsim în deschiderea numărului 2/1983 al revistei. Intitulat *Cercetarea sociologică și clasa muncitoare americană* articolul aparține profesorului W. Form de la Universitatea din Illinois. După ce face un scurt istoric al preocupărilor sociologiei americane în ultimele șase decenii pentru problemele clasei muncitoare, autorul constată că deși în anii de după 1975 activismul social politic în societatea americană este în descreștere față de perioada '65–'74, fermentul politic al acelei perioade se resimte încă puternic pe planul orientărilor teoretice. O întreagă generație de tineri sociologi se dedică analizei marxiste a societății capitaliste avînd ca punct de plecare tezele din cartea sociologului american Braverman, *Labor and Monopoly Capitalism*. În ce îl privește pe W. Form, acesta nu împărtășește concepția marxistă și demersul său constă, între altele, și în a demonstra că numeroase teze ale marxismului nu sînt verificate de cercetările concrete din sociologia americană. Demonstrația nu este însă concludentă pentru că fie tezele de la care se pornește nu sînt de

fapt marxiste ci aparțin unor autori care se autointitulează marxști, fie că verificările propuse sînt ele însele îndoielnice.

Poziția teoretică proprie a autorului articolului este destul de puțin precizată. El acceptă ca definiție pentru clase sociale caracteristica acestora de a fi „grupuri ocupaționale între care mobilitatea pe parcursul carierei sau cea intergenerațională este tipică și ușoară”. O asemenea definiție nu permite delimitarea clară a unor grupuri cu rol istoric specific în dinamica societății. În asemenea condiții discuția pe care o deschide autorul privind „cine face parte din clasa muncitoare?” rămîne sterilă și se pierde în amănunte nesemnificative. La fel și criteriile culturale pe care mulți sociologi americani le folosesc, sînt insuficiente pentru delimitarea claselor și pot fi utile cel mult pentru separarea unor straturi în interiorul claselor. În acest sens, pare corectă ideea că eterogenitatea clasei muncitoare americane a crescut foarte mult, fără însă ca aceasta să însemne dezagregarea sa ca clasă.

Autorul își mai propune să treacă în revistă și să discute tezele ce se vehiculează în sociologia americană în legătură cu dinamica nivelului de calificare al clasei muncitoare. El consideră că în această direcție sociologii marxști americani greșesc atunci cînd afirmă că are loc un proces general de degradare a muncii care duce la creșterea insatisfacției și alienării în raport cu munca.

El consideră că în anumite ramuri asistăm, dimpotrivă, la creșterea cerințelor de calificare. Dar chiar dacă acest fapt este real, el nu constituie nici pe departe un argument împotriva teoriei marxiste, așa cum pare să creadă autorul. Și aceasta fie și pentru motivul că industria americană supradezvoltată în prezent poate asigura condiții superioare de muncă datorită dominării asupra pieței mondiale și în special asupra producției din țările lumii a treia. Corporațiile americane pot, în aceste condiții, să asigure forței lor de muncă anumite condiții superioare și chiar să transfere peste granițe anumite procese de producție care ar implica condiții proaste de muncă sau folosirea unei forțe de muncă necalificate. Asemenea realități decurgînd din actuala ordine economică și politică internațională nu sînt însă luate în considerare de autorul articolului.

În general, se poate constata în paginile revistei „The Sociological Quarterly” efortul a tot mai mulți sociologi americani de a depăși atât empirismul îngust, cit și raportarea exclusivă la paradigma funcționalistă sau la alte teze cu caracter conservator. Totuși, apropierea de marxism se face încă cu foarte multă rezervă, în unele cazuri confundîndu-se marxismul cu anumite idei prezentate ca „marxiste” și evitîndu-se de fapt caracterul cu opera originală a clasicilor.

Sorin Mitulescu

### „Actes de la recherche en sciences sociales” nr. 50, novembre 1983; nr. 51, 1984

Ultimul număr de anul trecut al revistei „Actes de la recherche en sciences sociales” — condusă de Pierre Bourdieu și editată la Editions de Minuit din Paris — cuprinde patru studii unitare tematice, încercînd să răspundă din unghiuri diferite la aceeași întrebare: *Ce înseamnă a clasa?* Primul dintre ele, aparținînd lui Dominique Merliu se intitulează *O nomenclatură și întrebuintarea sa — statisticile asupra originii sociale a studenților*. El conține o interogație sistematică asupra modului în care sînt culese informațiile statistice în cadrul organizării anchetelor administrative și a tipurilor de interpretare practică a codului categoriilor socio-profesionale de către personalul afectat acestei operații, urmărindu-se demonstrarea interesului sociologic (și nu doar metodologic) pe care îl poate avea o analiză a condițiilor lor concrete de întrebuintare. Cercetătorul propune o serie de soluții pentru „ameliorarea” calității datelor și reducerea ambiguității datorate

condițiilor culegerii lor, procedînd totodată la o analiză a strategiilor de „prezentare de sine” în situațiile sociale particulare constituite de raporturile „publicului” cu organele administrative (și în general în situațiile de anchetă) ca și a reprezentării structurii sociale pe care o întrebuintează efectiv agenții însărcinați cu culegerea și analiza informațiilor destinate unui clasament social. Combinînd astfel perspectiva metodologică și cea sociologică, după cum spune autorul însuși, se depășește simpla examinare a categoriilor statistice într-o cercetare sociologică autoreflexivă.

Cel de-al doilea studiu, semnat de Gérard Mauger și Claude Fossé Poliak, este o analiză descriptivă a unei categorii sociale particulare, a cărei denumire specifică este intraductibilă: „Les loubards”. Ea poate fi definită printr-o serie de sinonime întrebuintate de limbajul comun („vagabond”, „șomer” etc.) sau de limbajul comun savant („inadaptat”, „exclus”, „marginal”), procedeu con-

testat însă de autori ca reductiv și discriminator, ca și cele întrebuintate de alte instanțe (cum sînt cele judiciare). Deși subiective, aceste definiții nu sînt întimplătoare, căci stabilesc poziția obiectivă a subiectului care li clasează pe „loubards”. Neavînd alt conținut în afara celui lingvistic (și încă unul intraductibil) și nedeseemnînd vreo clasă distinctă sociologic după criteriile obișnuite, ei sînt totuși identificabili ca aparținînd claselor populare conform „atributelor simbolice și consumurilor lor distinctive” (corpul, îmbrăcămintea, limbajul, sporturile preferate, consumul de alcool și de droguri) și formelor de sociabilitate specifice. Trăsătura unificatoare o constituie valoarea acordată virilității și forței fizice, astfel încît, constată în încheiere autorii, oricărui tînar aparținînd mediului popular i se poate întimpla să fie tratat de „loubard”, fiind proiectat într-o categorie ce nu are altă realitate decît aceea a unui mit sau a unui tip-ideal. Un al treilea studiu se ocupă de *Factorii și formele experienței șomajului* (Gabrielle Balasz), fiind oarecum apropiat, prin obiect, celui precedent. Creșterea nivelului șomajului la tineri impune sociologului examinarea diversității de situații pe care le presupune statutul de șomer, ancheta statistică aplicată unui eșantion de 3 000 de șomeri sub 25 de ani, în 1975, în patru departamente ale Franței, continuată după cinci ani printr-un studiu biografic în 50 dintre cazuri arătînd că tinerii sînt confrunțați, în funcție de originea socială și nivelul profesional, cu forme de șomaj care diferă prin condițiile materiale, durata, ca și prin modalitățile și posibilitățile de a găsi o slujbă. Cel din urmă studiu al acestui număr — Jean-Pierre Faguet, *Bacalaureatul de tip E și mitul tehnicianului* — reprezintă rezultatul unei anchete printre absolvenții secțiilor de profil matematic și tehnic din liceul francez privind orientarea lor profesională și reprezentarea ce o au despre profesiunea de „tehnician”, înțelegă mai cu seamă printr-una din limitele ei (muncitor și sau inginer), în funcție de caracteristicile sociale și școlare ale elevilor.

Primul număr din acest an al revistei poartă numele celui mai amplu studiu pe care-l publică — „Denumțarea” —, aparținînd lui Luc Boltanski (alături de care mai semnează Yann Darré și Marie-Ange Schiltz), studiu amplu și de o importanță deosebită al acestui sociolog cunoscut mai cu seamă pentru lucrările semnate împreună cu Pierre Bourdieu, precum și pentru volumul de referință *Les cadres, la formation d'un group social*, Paris, Ed. de Minuit, 1982. Cercetarea întreprinsă acum pornește de la tratarea statistică a unui lot de scrisori adresate ziarului „Le Monde”, stabilind un sistem de patru actanți (cel care denunță, cel în favoarea căruia are loc denunțul, cel denunțat și

instanța căreia i se adresează) și procedînd la o analiză factorială a datelor. Unul din codurile introduse în analiză este legat de judecarea „normalității” autorului scrisorii de către un juriu format din șase judecători ce au acordat note de la 1 (cu totul normal) la 10 (complet nebun). Fără a merge mai departe în detaliile tehnice, voi semnala însemnătatea teoretică a studiului, așa cum rezultă din concluziile autorului, mai ales în încercarea acestuia de a transgresa distincția dintre acțiunea individuală și acțiunea colectivă, dintre obiectul psihologiei și obiectul sociologiei în legătură cu formele de protest. Luc Boltanski definește aici o „gramatică” permițînd interpretarea după aceleași reguli a actelor individuale sau colective de „denunțare” în funcție de judecățile de normalitate făcute de ceilalți asupra lor. Analiza statistică și stilistică a scrisorilor prilejuiește cunoașterea condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească un denunț public pentru a fi judecat normal, ca și a cauzelor care determină efectuarea unui asemenea denunț chiar în condițiile în care are toate șansele de a fi judecat drept anormal.

Celelalte două studii, „de caz”, completează în perspectivă istorică tema numărului: *Conștiința și teama: cine l-a ucis pe pastor?*, de David Sabeau, oferă concluziile unei investigații riguroase a unui dosar penal din Germania secolului XVIII. Sînt evidențiate formele specifice ale puterii în satul german al epocii, ca și relațiile dintre puterea locală și puterea de stat, conflictele de interese centrîndu-se în jurul structurilor complexe formate prin intersectarea raporturilor de rudenie cu raporturile de proprietate. Analiza discursurilor actorilor implicați în afacere descoperă mecanismele prin care cei lipsiți de mijloace reușesc să atragă atenția opiniei publice asupra denunțului și protestului lor. *Incendiatorii*, de Regina Schulte, pornește de la examinarea a 114 procese pentru incendii intenționate, desfășurate la tribunalul din München între 1879 și 1900, formă de conflict deosebit de frecventă în satele din Bavaria secolului trecut. Incendiatorii sînt cel mai adesea argați, tineri necăsătoriți sau copii nelegitimi, avînd în comun faptul că se află într-o foarte slabă legătură cu comunitatea sătenească, deoarece aparțin unei familii fără a se număra totuși printre membrii ei. În urma unui incident, fie el și minor, care le dezvăluie nedreptatea acestei situații, legătura existentă, și așa fragilă, cu familia unde sînt angajați și cu întregul sat, se rupe. Are loc o criză de identitate, iar incendierea unei case constituie, în absența altor mijloace politice sau juridice, un mod de a reclama dreptatea. Ca urmare a actului de denunțare, incendiatorii își consideră rolul încheiat și se predau de obicei poliției, sfîrșindu-și zilele într-un azil

de nebuni. Studiul coroborează perspectiva sociologică și cea psihanalitică.

Un index al articolelor apărute în „Actes de la recherche en sciences sociales” de la

înființare (între 1975 și 1983, de la nr. 1 la nr. 50) este publicat în încheiere.

Mihai Dinu Gheorghiu

### „Population and Development Review”, Vol. 9, Nr. 1, March 1983

Studiile prezentate în numărul din martie 1983 al prestigioasei reviste se referă la o serie de probleme demografice din diferite regiuni ale lumii.

Dennis Hodgson<sup>1</sup> consideră că demografia cuprinde atît clemente ale științelor sociale cît și ale științei politice, iar predominanța unora sau altora într-o perioadă dată a influențat sensibil teoria și analiza empirică. În S.U.A., la începutul secolului 20, demografia a început să fie dominată de orientarea socială în încercările lor de a explica scăderea fecundității în cursul industrializării. Anii patruzecii au adus însă modificări în teoria tranziției demografice, în special cînd concluziile lor au fost aplicate perspectivelor din țările ne-industrializate, făcînd să apară ideea unei crize în raportul dintre creșterea economică și creșterea demografică.

Tim Oyson și Mick Moore<sup>2</sup> se apleacă și ei cu interes asupra unor realități din India, țară care se confruntă cu numeroase probleme demografice. Ei consideră că statele indiene pot fi clasate în două categorii demografice. Spre deosebire de situația din nord, statele sudice prezintă o fertilitate mai scăzută, vîrsta la căsătorie mai ridicată, mortalitatea infantilă atinge cote relativ joase. Această diviziune corespunde în general opoziției între relațiile de rudenie și slaba autonomie a femeilor din nord și relațiile de rudenie și autonomia crescută a femeilor din sudul țării. Cauzele acestei situații sînt multiple avînd rădăcini adînci într-un trecut sfîșiat de disensiuni multiple și alimentate de un prezent în care rivalitățile religioase sînt departe de a fi epuizate iar problemele economice sînt deosebite.

Din analiza celor doi autori reiese că statutul social al femeii este, probabil, elementul cel mai important al analizei situației demografice a Indiei. Femeile din sud încep să joace un rol mai mare în cadrul populației active, ele iau adesea inițiativa pentru a-și limita nașterile și fac apel mai des la serviciile medicale atît pentru ele, cît și pentru copii.

Jane L. Collins<sup>3</sup> a studiat în amănunt activitățile cotidiene și sezoniere ale indie-

nilor Aymaras din sudul Perului, observînd influența presiunii ecologice, a strategiilor economice și a preferințelor culturale asupra comportamentului în domeniul reproducției.

Strategiile economice diversifică activitățile productive, comerțul, transporturile. Relațiile sociale cele mai respectate sînt acelea create de căsătorie. Presiunile sociale, în special din partea părinților, îi împiedică pe tineri să se căsătorească înainte de a fi în măsură să asigure existența unei familii. Indienii Aymaras încearcă să-și organizeze o familie care să fie în echilibru cu mediul înconjurător și resursele lor. Ei tind să atingă idealul de cinci copii prescris de tradițiile lor.

Charles F. Westoff<sup>4</sup> consideră că uneori se caută o explicație simplă pentru fecunditatea scăzută din țările occidentale. Scăderea recentă a fecundității se înscrie în cadrul unei tendințe istorice care durează de peste două secole în Franța și S.U.A., iar redresarea din anii '50-'60 ar constitui mai degrabă o excepție.

Se continuă susținerea argumentului economic — după care copiii ar deveni o sarcină tot mai costisitoare — ca fiind elementul esențial care ar duce la înțelegerea scăderii fecundității în țările occidentale.

Există însă și alte motive, care rezidă în mutațiile sociale recente dintre care independența femeii rămîne pe un plan central.

Odile Frank<sup>5</sup> a analizat unele din problemele demografice ale cîtorva țări din sudul Saharei. Creșterea populației africane ar trebui stimulată și printr-o scădere a nefecundității. Acest fenomen este asociat unui deficit de un copil în medie pe femeie în 18 țări africane din sudul Saharei. În aceste țări, principalul factor al nefecundității este datorat unor boli care duc la complicații. Dacă nu se iau măsuri care să ducă la reglementarea acestei situații, în viitor țările vizate se vor confrunta cu situații dramatice cărora va fi greu să li se găsească soluții acceptabile.

Dinu Tenovici

<sup>1</sup> Demography as Social Science and Policy Science.

<sup>2</sup> Kinship Structure, Female Autonomy and Demographic Behavior in India.

<sup>3</sup> Fertility Determinants in a High Andes Community.

<sup>4</sup> Fertility Decline in the West: Causes and Prospects.

<sup>5</sup> Infertility in sub-Saharan Africa: Estimates and Implications.

„*Studia Filozoficzne*”, nr. 5–6, 1983

Publicația lunară „*Studia Filozoficzne*”, editată de Academia Polonă de Științe, consacră numărul 5–6/1983, reflectării materialelor susținute la Conferința științifică națională, organizată de Comitetul de Științe Filozofice al Academiei Polone de Științe, în zilele de 2–4 decembrie 1982, pe tema „*Rațiune-raționalitate*”.

Un prim material, a cărui problematică este mult disputată în știința contemporană, face obiectul comunicării *Raționalitatea biologiei contemporane: reducționismul împotriva compoziționismului sau complementarismului*, susținută de *Elżbieta Paksys*.

Conceptele privind raționalitatea științei ce se vehiculează în prezent cuprind — așa după cum se arată în comunicare — „... alți postulatele tradiționale (de tip cartezian) ale raționalismului, cit și pe cele ale empirismului, istoricește constituite (provenite de la F. Bacon) (p. 200). Dezvoltarea istorică a științelor evidențiază o „... tendință clară a utilizării unora dintre acestea, după un anumit model mai nou, rațional (cognitiv și cu eficiență practică)”. Această tendință se manifestă, îndeosebi, în „... dezvoltarea mecanismului științelor naturii moderne, în care eficiența acțiunilor cognitive ale fizicii (mecanicii) s-a extins asupra tuturor cercetărilor din domeniul științelor naturii”. Ea a fost ilustrată, „... în mod interesant în cazul chimiei, unde — după cît se pare a rămas în continuare actuală”. În biologie — constată autoarea — situația este într-un anumit grad analoagă cu cea din chimie.

După ce trece în revistă câteva curente: evoluționismul, holismul, organizmatismul, integralismul ș.a. care au traversat de-a lungul domeniilor știința biologică, autoarea propune recurgerea la un „compromis” în cadrul metodologiei biologiei, în sensul înțelegerii „raționalității sensurilor biologiei în complementaritatea propriului ei reducționism și compoziționism, adică al acelui tip de explicații antidirecționaliste care iau în considerare specificul evolutiv al vieții” (p. 204).

Din acest punct de vedere nu este nou, autoarea susține oportunitatea acestuia, deoarece ei permite ca alături de conceptele de „reducționism” și „compoziționism” să apară și cel de „complementarism”.

În comunicarea *Statutul autorității științifice și statutul rațiunii în societate*, (p. 231–240) susținută de *Janusz Gockowski*, autorul își începe demersul științific prin analiza conceptului de *autoritate* — în sens general — înțelegînd prin aceasta „... convingerea nutrită de alți oameni”, că un individ sau altul este „... competent în probleme de un anumit tip ale științei” (p. 231).

Autoritatea și, îndeosebi, „autoritatea științifică” este abordată mai întîi în raport cu intelectul subliniindu-se, între altele, ideea că „nu întotdeauna și nu peste tot, autoritatea se sprijină pe intelect”. Autorul constată manifestarea unei tendințe de lărgire a sferei de funcționare a autorităților bazate pe intelect și o consideră justificată în cazul în care acestea vizează „sfera și materia laică” (p. 232). El se situează pe poziția că „intelectul trebuie să constituie baza competenței în problemele științei și priceperii (înțelesului) de natură laică”. În același timp, el este de părere că „... o importanță amenințare pentru cultură o reprezintă situațiile în care proorocii charismatici exercită o intensă influență asupra modelului de gândire și de acțiune al unei mulțimi de oameni instruiți” (p. 232).

J. Gockowski se pronunță, fără nici o rezervă, pentru „consolidarea statutului conceptului de „rațiune” care, în viziunea sa este un „autentic statut al științei”, care implică o multitudine de probleme: „statutul mitului și statutul filosofiei; caracterul limbajului și al argumentației (mai ales persuasive), statutul discuțiilor (dezbaterilor); caracterul criticii, al producerii stabilirii competențelor și caracterul definirii situațiilor”. Totodată, „statutul rațiunii” este și un „statut al judecății, (înțelepciunii) al instruirii, (educării) al cunoașterii și, în general, al gândirii și al acțiunii conforme cu știința”. De asemenea, „statutul rațiunii” este estimat de autor ca „... o valoare autotelică”. (p. 233).

În ceea ce privește, „autoritatea științifică” autentică, în comunicare se face sublinierea, potrivit căreia, „... o viață științifică normală este aceea ... în care competența în problemele științei și muncii științifice se asociază cu competența de purtător de cuvînt ... în probleme ce privesc statutul și funcțiile științei — *in toto* — precum și condițiile de realizare a profesiei de lucrător științific, de înțelegere și tratare a științei ca o valoare și ca un instrument, ... ca o componentă a culturii”. Autorității științifice îi sînt proprii patru aspecte (p. 234) care corespund de fapt celor patru dimensiuni ale acesteia. Un prim aspect este cel istoric, apoi cel psihologic, sociologic și, în sfîrșit, cel geografic (p. 234–237).

În cea de-a treia comunicare, inserată în acest număr al revistei, intitulată *Utopie și raționalitate*, Jerzy Niecikowski întreprinde o analiză istorică, de la Platon încoace, a conceptului de „*utopie*” în strînsă corelație cu cel de „*raționalitate*”. Este interesant de reținut de pildă ideea că, istoria utopiei

demonstrează că acest fenomen a înflorit în epocile care au promovat un puternic cult al rațiunii (p. 326).

Autorul afirmă între altele ideea că, „în pofida părerii obișnuite, *utopia* nu este și, în nici un caz nu trebuie să fie, o *prezentare* a ceea ce în vorbirea curentă se numește *ideal*“. Utopia este, „... înainte de toate, un *proiect* privind satisfacerea ansamblului de trebuințe umane, pe care un utopist le consideră nemăintâlnite“. (p. 328). El își susține aserțiunea, subliniind că „... nimeni nu a creat niciodată statul în mod conștient. El s-a născut singur. Noi putem să reconstituim geneza lui doar în minte. Statul a apărut pur și simplu din trebuințele umane“ (p. 328).

Elementul fundamental al gândirii utopice îl constituie — după opinia autorului — „... opoziția dintre trebuințele conforme cu natura noastră rațională“ și „... dorințele capricioase ale oamenilor“ (p. 329). Așadar, trebuințele umane cresc continuu, iar oamenii nu se mulțumesc niciodată cu

ceea ce au, ei tinzând mereu spre mai mult și mai bine — este o idee pe care autorul o accentuează în mod deosebit pentru a explica geneza utopiei în toate timpurile.

Comunicarea se încheie cu concluzia, aparținând lui Gilbert Chesterton, potrivit căreia „nebun nu este acel om care și-a pierdut rațiunea, ci acela care se conduce exclusiv după rațiune“. Iată, deci, conchide autorul că, de fapt „... utopia este o expresie a nebuniei care se manifestă în aceea că, rațiunea, fiind numai o particulă a vieții, încearcă să-și subordoneze pe deplin viața“.

Epoca contemporană nu este altceva, în viziunea lui J. Nieckowski, decît „... epoca utopiilor realizate de mal mult timp dar se pare că ea este anti sau contra utopică“. În epoca pe care o parcurgem există o serie de utopii dar numeroase sînt și realitățile cu care se confruntă umanitatea, pentru a căror depășire trebuie într-adevăr ca Rațiunea să biruiască Utopiile de orice fel.

Eugenia Ștefan